

Potek prikazanega in opisanega življenja in miselnosti v nacističnem času je tipičen primer takratnega časa. Eksponentno vlogo v tem režimu so predstavljali predvsem pravniki, ki so poleg državnih uradnikov in zdravnikov postali prvi zvesti nosilci in izvrševalci idej in nasilja v veliki Nemčiji. Njihova miselnost se tudi v povojnem času ni dosti spremenila, kar je avtor tudi sam doživel, ko od družinskih članov ni slišal ničesar določenega, nikakršnih detajlov ali resnice iz življenja očeta, temveč samo posploševanje, da ni bil slab človek, vendar da je čas od njih zahteval popolno podređitev.

Ta zgodba sama po sebi, kot mnoge druge podobne o zločincih ali storilcih v vojni, ni kaj posebno novega obelodanila, saj vse potekajo skoraj enako: hitri vzpon v karieri brez kakršnihkoli moralnih pridržkov ali razmišljanja pri izvrševanju nalog in potem konec vojne, padec, molk in nato mirno življenje brez morebitnega obžalovanja za storjene prekrške. Zgodba je s stališča glavnega junaka v toliko zanimiva za nas Slovence, ker je avtor napisal nekaj homage o lepotah slovenskih krajev in ljudi, predvsem Kočevske. Ob tem je tudi omenil temno stran dogajanj v kočevskih gozdovih v povojnem času. V omenjenih krajih so Bastove generacije živele več desetletij, s propadom Avstroogrske in nato Nemškega rajha pa so prenehali biti njihova domovina, kar so zelo obžalovali.

Majda Oražem Stele

Irene Guenther, **Nazi Chic? Fashioning Women in the Third Reich**. Oxford, New York : Berg, 2005. 499 strani.

Čeprav se nekaterim znanstvenim krogom zdi, da oblačilna moda ni ravno tema, ki bi jo bilo treba raziskovati, nam pričujoča knjiga dokazuje nasprotno. Zgodovinarica Irene Guenther, profesorica na Houston Community College, se je z obširno in zelo natančno raziskavo, podprto s številnimi, tudi prvič objavljenimi arhivskimi dokumenti, lotila politike mode v tretjem rajhu. V njej je predstavila tezo, da je bila za nacistično moda pomembno ideološko področje, skozi katerega so skušali vplivati na važna družbena vprašanja, kot so antisemitizem, kulturni nacionalizem in spolne vloge.

Nemško družbo so si nacisti v času totalitarne vladavine predstavljali povsem po svoje. Med vlogami, ki si jih je zamislil njihov ideološki aparat, je avtorica izpostavila predvsem vlogo žensk. Nacistični propagandni slogan je njihove aktivnosti strnil v: *Kinder, Küche, Kirche*. Informiranje oziroma indoktriniranje žensk se je vršilo v medijih, šolah in v okviru drugih strankarskih organizacijah, kamor so bile Nemke vključene. Na ta način se je vedelo, kaj se od njih pričakuje v vlogah matere, gospodinje in potrošnice. Tem točno določenim vlogam je nov aparat določil tudi ustrezen videz. Na eni strani so tako propagirali videz žensk s podeželja, oblečenih v tradicionalne ljudske noše, tako imenovane *Dirndl*. Na drugi strani pa so v propagandi prikazovali mlade ženske v uniformah nacionalsocialistične stranke. Med tem ko je prvi videz posebej poudarjal preteklost, nemško tradicijo, se je slednji spogledoval s prihodnostjo, z urejeno uniformirano družbo tretjega rajha. Oba videza sta skupaj predstavljala reakcijo proti internacionalnim trendom v oblačenju in proti vsemu kar ni bilo nemško.

Propagandna retorika je povečevala naravni videz in zdravo življenje, ki ga je posebej poudarjal *Dirndl*, ter ga postavljala nasproti nezdravemu videzu takratne mednarodne mode. Ta je narekovala nošnjo hlač, kajenje in vpadljivo uporabo kozmetike. S tem so skušali Nemke prepričati, da bi se prenehale ravnati po modnih trendih, predvsem tistih, ki jih je narekoval Pariz.

Irene Guenther nas tako pouči, da je bila moda že v preteklih treh stoletjih uporabljena kot kulturna reprezentacija francoske oziroma nemške nacije, kot izraz njunega tekmovanja na gospodarskem in drugih področjih. Dejstvo je, da je bila francoska moda vedno zelo priljubljena med Nemkami, da so nemški modni oblikovalci redno obiskovali Pariz, saj se je »francosko« vedno dobro prodajalo. Tako je tudi konfekcijska industrija, ki je bila med evropskimi državami najbolj razvita v Nemčiji, izdelovala predvsem kopije francoske oblačilne mode. Vzporedno s tem so se v francoskih medijih oblikovali stereotipi, ki so na primer karikirali Francozinje kot majhne, vitke in elegantne, Nemke pa kot velike, debele in robustne, ki nimajo smisla za modo.

Kadar so se francosko nemški odnosi ohladili, kot na primer med prvo svetovno vojno, so v Nemčiji oživili propagando zavračanja francoskih izdelkov. S članki in reklamami v nemških medijih so skušali ženske prevzgojiti v nacionalno osveščene potrošnice. Iz nemškega besednjaka so izbrisali francoske

besede kot so *Confection, couture* ali *chic* in jih zamenjali z *Konfektion, Hauptmode* ali *Schick*. Nemška vlada je sestavila listo prepovedanih luksuznih dobrin, na kateri so se znašli tudi luksuzna oblačila, kozmetika in parfumi. Državni muzeji in inštituti so pospešeno nadaljevali z nedokončanim projektom ustvarjanja lastne »nemške mode«, očiščene od francoskih vplivov.

Seveda so izjeme obstajale. Razkorak med tistim, kar je bilo del javne propagande in realnostjo, je bil opazen. Nemški modni časopisi, kot na primer *Die Dame*, so poleg objavljenih prispevkov in fotografij o nemški noši *Dirndl*, še naprej objavljali tudi zadnje francoske ali angleške modele. Tudi »prva dama nemškega tretjega rajha« Magda Goebbels je bila pravo nasprotje vizualne propagande, ki jo je vodil njen mož. Vedno je bila skrbno urejena, našminkana, nalakirana in je večkrat na dan zamenjala svojo toaleta.

Tudi Adolf Hitler je kazal dva obraza. Na eni strani se je v večini javnih govorov pojavljal z ženskami, oblečenimi v *Dirndl*, ki niso pile alkohola, kadile ali uporabljale kozmetike in katerih osnovna naloga je bila rojevanje otrok. Osebnost pa so mu bile vseč predvsem vitke, elegantne, lepo oblečene ženske. Tako se je navduševal nad pevko Marlene Dietrich, ki je kadila, nosila hlače in živela v Združenih državah Amerike, nad krhko režiserko Leni Riefenstahl ...

Prvi cilj v doseganju pravega nemškega videza je bil osnovan na podlagi nacionalnega tekmovanja, drugi pa na podlagi rasnega vprašanja. Med tem, ko je bil Pariz v začetku dvajsetega stoletja svetovni center *haute couture*, je Berlin postal svetovni center *Konfektion*. Irene Gunther skozi podatke govori o dejstvu, da so Judje v svojih rokah držali skoraj 50 % vse nemške konfekcijske industrije. Ta veja industrije je v prvi polovici 20. stoletja postala pomemben del nemškega gospodarstva.

Judje so bili tudi lastniki večine nemških veleblagovnic, kjer so prodajali internacionalno modo in druge luksuzne predmete. Ko se je začelo s propagando proti francoski modi in kozmetiki, so na Jude zvalili glavni del krivde za to, da so bile Nemke »okužene« z vulgarno francosko modo. Eden glavnih namenov nacistične politike je tako postal »očistiti« nemško modno industrijo vseh Judov.

V tretjem rajhu so se tako nacisti skozi vsakdanje življenje in preko propagande vmešali tudi v modo, kjer so poleg nareka o tem, kaj obleči, obračunali tudi z dolgoletnimi resničnimi in namišljenimi rivali, Judi, Francozi, Angleži. Vendar jim kljub temu ni uspelo ustvariti edinstvene nemške mode. Vzroke za to avtorica išče skozi celo knjigo in jih tudi ustrezno argumentira. Po vrsti kulturnih študij o modi v totalitarnih režimih smo na to temo dobili še odlično zgodovinsko študijo, katere avtorica je pregledala številne arhive v Nemčiji in Združenih državah Amerike in svoje ugotovitve tudi ustrezno predstavila. Številni viri dajejo sami knjigi poleg zanimivosti tudi toliko večjo kredibilnost.

Maja Gombač

Metka Gombač, **Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko Primorje in Trst 1944–1947. Organizacijska shema ljudske oblasti**. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2003. 279 strani.

O problematiki Slovenskega primorja in Trsta je bilo že veliko napisanega. Zgodovinarji, pravniki in drugi so svojo pozornost posvečali tudi delovanju Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora (PNOO) za Slovensko primorje in Trst, a le v toliko, v kolikor je njegovo delovanje zadevalo vprašanje državne pripadnosti tega območja oziroma mednarodna in lokalna prizadevanja za določitev nove meje. Vendar pa zgodovine ne ustvarjajo le politiki, diplomati in vojaki, ampak tudi povsem navadni prebivalci mest in vasi, njihove želje in strahovi, pričakovanja in razočaranja. Zato so tudi raziskave vsakdanjega življenja neobhodno potrebne, če želimo, da delčki neke sestavljenke postanejo celotna zgodovinska zgodba. Prav to pa je imela v mislih Metka Gombač, odlična poznavalka novejših primorske zgodovine. Zamisel, da bi napisala knjigo o prelomnem obdobju Slovenskega primorja in Trsta, se ji je porodila ob njenem osnovnem delu v Arhivu Republike Slovenije, točneje ob urejanju arhivskega gradiva organov tako imenovane ljudske oblasti na območju Slovenskega primorja in Trsta v letih 1944–1947. Tako po vsebini kot količini izjemno bogato gradivo nudi svojevrsten izziv, ki ga je avtorica takole razumela: »Kljub izredno bogati arhivski dediščini je zgodovina delovanja PNOO pri raziskovanju povojnega dogajanja ostala v senci diplomatskega in političnega zgodovinopisja. Obravnavanje zgodovine